

РІДНИЙ КРАЙ

Українська часопись, виходить у Києві що-тижня.

1908 р.

Число 13.

8 Квітня.

Передплата приймається у Києві, в конторі „Рідного Краю“, на Маріїнсько-Благовіщенській ул. № 97.

Передплата від 1го Січня до кінця року 4 карб. з пересилкою; окреме число 8 к. Заграницю 6 карб. Окремі числа за границею по 10 коп.; на вокзалах залізниць по 10 коп.

За переміну адреси треба платити 20 коп

За оповіщення в „Рідному Краю“ після тексту треба платити за один рядок (стрічку) коловини петита 15 коп. Спереду тексту плата вдвоє, за поміщення оповістки вдруге, втретє—дешевше.

Листи і рукописи треба засилати по адресі: Київ, редакція „Рідного Краю“, Маріїнсько-Благовіщенська уліця, № 97.

Рукописи мають бути написані правописом „Рідного Краю“ і тільки з одного боку листа.

По потребі, редакція скорочуватиме і виправлятиме рукописи.

До кожної рукописі має бути приложено підпис авторівий і його адреса.

Не прийняті до „Рідного Краю“ праці вертаються авторам за їх кошт, а як не будуть взяті з редакції 2 місяці, то знищуються.

Вірші й інші дрібні речі не вертаються зовсім.

Зміст: Партийність і місцеві інтереси. Державна Дума. Вісті. На Україні. Лист через редакцію Вірш—М. Каній. Самотність (драматичний етюд)—М. Горюн. Вірш—П. Гай. Українське слово й мистецтво. Звичайний Шевченковській вечер. Бібліографія. Забійство Галицького Намісника. Галицькі крайові справи. Дописи. Оповідки.

ВИДАВНИЦТВО є ЧЕРЕПОВСЬКОГО.

Вийшла з друку і випущена на продаж:

Популярно-Наукова Бібліотека № 1.

Юр. СІРИЙ,

ПРО СВІТ БОЖИЙ.

Бесіди по природознавству з 65 малюнками.
100 стр. ціна 30 коп.

Того-ж автора: **ЖИТТЯ РОСТИН** (готується до друку).

Склад видання в книгарні Л. Ізвіковського, Київ
Хрещатик, № 29.

Вийшла з друку нова книжка:

„С Н И В І Р И“

Поезії М. Шаповала.

144 стр., ціна 75 копійок.

До справи

збудовання пам'ятника Т. Г. Шевченкові
в Києві.

Приставши до справи збудовання пам'ятника найславнішому українському поетові Тарасу Григоровичу Шевченкові, Полтавська Земська Управа з належного дозволу збирає по всій Росії кошти на цей пам'ятник. Оголошуючи сю святу для українського народу справу, Полтавська Губерська Земська Управа сподівається, що і духовні сиви України, і цінителі високого й прекрасного, взявши в ній участь своїми, хоть би й дрібними жертвами, допоможуть поставити в осередкові України—Києві—пам'ятник, достойний великого народного поета. Кошти на пам'ятник збирає Полтавська Губерська Земська Управа безпосередно, а також через громадські просвітні інституції і через довірених приватних людей.

Видавництво „Український Учитель“:

В. Грінченко,

ПРО КНИГИ.

Як їх вигадано друкувати. ♦ ЦІНА 10 коп.

Продається в усіх кращих книгарнях на Україні.

Партійність і місцеві інтереси.

Підчас виборів до Державної Думи з великою цікавістю перечитувалися ті таблички, немов би то такі певні,—де в подробицях числах подавано було, скільки прихильників якої партії увійшло в списки. На цьому будувалися такі чи інші сподіванки..

І от раз-у-раз бачимо, що та рахуба—була марна... Не говорячи про те, що в самій Думі всі ті партійні межі не вдержалися; повстали різні „відтинки“, часом такі, що як до них придивитись, то трудно було зважити, якій саме партії вони належать; цифри в табличках давніших були ні до чого...

Але ж і тоді як депутати зостаються вірні своїй партії, бачимо ту цікаву річ, що партія не завжди може впевнитися на вірність своїх членів яко депутатів, і то навіть у дуже поважних випадках.

Дуже виразною пробою стають в цьому разі інтереси місцеві, краєві. Доки мова йде про речі далекі, і по часові й по місцю, доти більше додержується згода в думках, програмах і постановах; зовсім инше бачимо, коли стас на кону окреме, близьке питання, звязане з вигодою, чи невигодою *свого* краю, з інтересами своїх виборців, що доручили своїм депутатам пильнувати крайові справи.

Надзвичайно явно виступило це під час обміркування в Думі урядового законопроекту про збудовання Амурської залізниці. Двоє депутатів виступили з такими промовами, що йшли цілком супроти думки й настрою їх партій. Не вважаючи на те, що партія конституційно-демократична була против збудовання дороги, член сеї партії Волков сказав гарячу промову за те, що Амурська дорога потрібна і що закон про неї слід ухвалити. Так само соціал-демократична партія стояла дуже ворожо проти урядового закону про дорогу, доказувала й непотрібність її і навіть велику шкоду від того, що на сибірську дорогу піде велика сила коштів, узятих від знесиленого народу; однак член сеї партії, сибіряк Чілікин, стояв за *прийняття* урядового закону, казав, що Амурська дорога для місцевого люду потрібна і що виборці сибіряки дуже просили своїх депутатів обстоювати за тим, щоб Дума ухвалила проведення Амурської дороги.

Виступ Чілікіна зробив велике вражіння,

завдав такої прикраси його однопартійникам, соціал-демократам, що вони вийшли з зали заїдання.

Таким чином, вірність місцевим інтересам взяла гору над вірністю партійним постановам і над інтересами *всієї* Росії. Чи повинно так бути, чи ні, се вже инша річ, але така була яскрава поява в Державній Думі.

Державна Дума.

Засідання 27-го Березня.

(Розглядання бюджету і пригоди з Бобринським та Милуковим).

Після розмови про те, коли має бути останнє засідання Думи, постановлено, що воно буде 6-го Квітня.

Оповідчаються біжучі справи. На черзі доклад бюджетної комісії по обрахункові головної управи державного коннозаводства.

Докладчик князь Урусов повідомляє Думу, що комісія скоротила той обрахунок—на 22,900 карб. Далі докладчик висловив од імени комісії бажання, щоб головна управа державного коннозаводства була з'єднана з головною управою землеробства.

Зданович, главноуправляючий державним коннозаводством, домагався, щоб головна управа коннозаводства була самостійна, бо вона має два завдання: 1) Підтримувати добрі породи коней для війська і 2) Поліпшувати породи робочих коней, бо без цього не може поспішити як слід на-перед сільсько-господарська промисловість.

Березовський (кадет), зазначивши, що у нас добре стоїть справа тільки з розведенням рисистих коней, радив Думі виробити такий законопроект, щоб давав місцевому урядові, наприклад земству, право участі в коннозаводстві.

Розанов (трудовик) заявив, що трудовики не бажають ствержувати обрахунок, бо коннозаводство не відповідає своїм дійсним завданням.

Войлошников (соціал-демократ) заявив, що фракція соціал-демократів стоїть за знищення коннозаводства і за передачу його обов'язків місцевому урядові, що має бути заведений на широкій демократичній основі.

Після перерви, Урусов заявив, що бюджетна комісія увійшла у згоду з октябристами і подає таку форму переходу до чергових справ: Дума признає потрібним: 1) щоб для користі коннозаводства уряд його радився з міністерством землеробства, военним міністерством, земством і особними коннозаводчиками; 2) щоб державне коннозаводство мало лише стільки землі, скільки йому потрібно і

щоб на тій землі велося хазяйство краще, ніж тепер і 3) щоб були вжиті заходи для поменшення убитків на виданнях коннозаводства.

На черзі обрахунок прибутків і трат по канцелярії главноуправляючого землеробством і департаментом державних маєтків.

Докладчик **Опочинин** висловив од імени комісії бажання, щоб міністерство землеробства скоротило трати на канцелярію.

Білоусов заявив од імени соціал-демократів, що вони висловлюються проти стверження обрахунку, бо всі трати на міністерство землеробства нічим не виправдуються:—міністерство а ні трохи не дає про трудовий люд.

Васільчиков, главноуправляючий землеробством, відповідаючи Білоусову, доказував, що міністерство землеробства дає велику користь трудовому народові. Своєю думку він підтримував тим, що селянський банк продав уже селянам багато землі і більшість її продано або безземельним, або малоземельним.

Після суперечок, Дума згодилася з бюджетною комісією, що скорочує обрахунок трати на канцелярію на 550 тисяч карб.

Під кінець засідання виникли суперечки з приводу кредиту на землеустроїтельні комісії.

Шінгарьов (ка-дет.) заявив, що сьогочасне землеустроїтельство має багато хиб і можна-б його поліпшити навіть без примусового одібрання землі.

Бобринський сказав, що він дуже радий, коли ка-дети зовсім змінили свою думку, бо в першій Думі ватажок ка-детської партії говорив, що боротися з урядом слід таким способом, щоб підняти люд проти уряду,—це-б-то боротися земельною справою.

Мілюков, заявив, що Бобринський говорить брехню, бо ка-дети завжди бажали мирної боротьби.

По скінченню промови до Мілюкова підійшов Бобринський і заявив, що він викликає Мілюкова на поєдинок.

Мілюков відмовив: „З вами на поєдинок не іду“.

Бобринський заявив, що на другім засіданні він дасть докази про те, хто з них говорив брехню.

Потім внесено запитання про незаконну діяльність Думбадзе.

Засідання 28-го Березня.

(Обрахунок головної управи землеробства)

Після оповіщення біжучих справ, обмірковується доклад бюджетної комісії по обрахунковій головній управі землеробства.

Докладчик **Звегінцев** повідомляє Думу, що бюджетна комісія скоротила обрахунок трат на 3,877 карб. і висловив бажання, щоб відомство землеробства було змінене. Крім того докладчик од імени бюджетної комісії висловив бажання, щоб за

приводом міністерства землеробства були в широкій мірі засновані по всій Росії сільські господарські товариства та щоб було заведено вищі сільські господарські школи, а при університетах та політехнічних інститутах щоб було заведено сільські господарські факультети.

Васільчиков, главноуправляючий землеробством повідомив Думу, що бажання бюджетної комісії буде незабаром задоволено, бо міністерство внесе в Думу відповідні законопроекти.

Після суперечок між поступовцями і правими, Дума ухвалила ту форму переходу до чергових справ, що подала Бюджетна комісія. На черзі обміркування докладу бюджетної комісії по обрахунковій лісного департаменту.

Докладчик **Меншіков** повідомляє Думу, що комісія скоротила обрахунок трат на 15,675 карб. і висловив бажання, щоб як найскоріше були висліжені ліса всієї Росії.

Після недовгих суперечок, Дума прийняла цілком форму переходу до чергових справ, внесену бюджетною комісією.

На останку засідання говорив **Бобринський**, маючи доказати правдивість свого обвинувачення проти Мілюкова. Бобринський прочитав кілька уступів з протоколів першої Думи і де-які місця з наукових праць Кізеветера.

Мілюков у відповідь сказав велику промову, бажачи розбити докази Бобринського.

Засідання 29-го Березня.

(Обрахунок переселенського управління).

Увесь час на цім засіданні обмірковувався обрахунок переселенського уряду.

Дябовський і **Виноградов** зазначили, що справа переїзду переселенців дуже погана.

Васільчиков, главно-управляючий землеробством, доказував, що тільки переселенством і селянським банком можна допомогти малоземельним селянам, і подавав відомості про те, що уряд не жалує для селян ні казенних, ні удільних земель.

Коли була внесена форма переходу до чергових справ, то депутати почали вносити свої поправки.

Тімошкін, (од руського населення Закавказзя, правий), вносить поправку про винесення стану переселенської справи на Кавказі.

Голосуванням Дума більшістю 169 голосів проти 156—одкинула поправку, але праві, довідавшись про се, счинили галас і домагалися перевірки голосування, через вихід у двері.

Товариш председателя **Волковський** заявив, що на підставі параграфа 158 голосування буде тим способом—провірено. Праві почали черехилати октябристів на свій бік і ті стали виходити. Праві тоді почали кричати „ура“ і плескати в долоні.

Наслідки *другого* голосування були ті, що поправку прийнято 211 голосами проти 135.

Далі дума почала обмірковувати законопроект про Амурську дорогу.

Пурішкевич у довгій промові доказував *потребу* Амурської залізниці, бо, мовляв він, мертвий Китай оживає і нам слід бути на сторожі, щоб утримати за собою Дальній схід. Залізниця повинна бути двох-колійна, до роботи мають бути закликані тільки російські робітники, — китайці не повинні брати в ній участі.

Не повинні брати участі в роботі й поляки та фінляндці, — дорогу мають будувати *тільки руські*.

Після оповіщення біжучих справ, засідання закрилось.

Засідання 31-го Березня.

(Народна освіта. Суперечки про Амурську залізницю).

На першій половині засідання Дума по статтях розглядала шкільний законопроект.

Всі поправки було відкинуто і прийнято законопроект таким, як подала його редакційна комісія.

Після перерви почалися суперечки про Амурську залізницю.

Родічев сказав довгу промову, направлену *проти* збудування Амурської залізниці. Він казав: Дума не повинна згодитись на збудування залізниці, *доти*, доки уряд не дасть нам таких відомостей, що ми признаємо потрібним будувати залізницю, не зважаючи на голод і темряву в Росії.

Столипін, відповідаючи Родічеву, доказував, що залізниця має бути збудована для оборони, та для державної й економічної користі всієї держави. Уряд уважно переглянув і обмірковував і все лихо, що матиме Росія од великих трат на залізницю, і всі добрі наслідки, що мають бути для Росії од Амурської залізниці; при всім тим уряд бере на себе відповідальність за цю велику і користну справу.

Після перерви говорили октябристи **Капустін** і **Марков**. Обидва висловлювались *за те*, що Амурська залізниця дуже потрібна Росії.

Далі виступали промовці од ка-детів, мірно-обновленців, трудовиків і соціал-демократів. Всі вони висловлювались *проти* збудування Амурської залізниці, бо на їх погляд Росія в сей час не в силі витримати тих страшних трат, що мають бути при збудуванні Амурської залізниці, а до того ще вони не ждуть і добрих наслідків від Амурської залізниці.

Засідання 1-го Квітня.

(Суперечки про збудування Амурської залізниці).

Першим говорить Волков. (ка-дет). Хоч всі кадети висловлювались *проти* збудування Амурської залізниці, але **Волков**, яко депутат од закаспійської області, домагається збудування залізниці, признаючи, що вона буде дуже користна для місцевого люду.

Булат (трудолик) висловлювався *проти* збудування Амурської залізниці і доказував, що вона не допоможе охороні Дальнього Сходу від сусідів. Слід дбати про те, говорив Булат, щоб ми мали змогу подолати східних сусідів так, як побороти німці французів, — народними вчителями; а це можливо тільки тоді, коли становище нашого люду покращає, коли селяне матимуть землю.

Після кількох промов, Дума 202 голосами проти 100 *признала* урядовий законопроект, — вести Амурську залізницю. Змінено тільки напрямок дороги: Міністр хотів, щоб дорога йшла через Нерчинск, Дума ж постановила вести її через Куенга.

ВІСТІ.

♦♦ **Міністерський законопроект.** Міністерство внутрішніх справ склало такий законопроект, що особи не православної віри, беручи шлюб з православними, вже не муситимуть давати підписку на те, що діти будуть виховуватись у православної вірі. Доводячи се до відому Синоду, міністерство пояснило, що підставою до сього законопроекту є Царський маніфест про вірогерпимість.

♦♦ **Пояснення міністерства внутрішніх справ.** На запитання земств про те, чи можна брати для боротьби з холерою студентів медиків старшого курсу, міністерство внутрішніх справ повідомило губернаторів, що студенти-медики та слухачки жіночого лікарського інституту не мають права на самостійну практику, але, за недостатчею лікарів, їх все-ж таки можна брати для боротьби з холерою, тільки з тією умовою, щоб вони працювали під доглядом лікарів.

♦♦ **Міністерський наказ.** Міністерство народної освіти видало наказ, щоб тим учителям, народних шкіл, що кинуть учительство і перейдуть на иншу службу, не повертались пенсійні вкладки. Равніш була зроблена постанова, що повертати вклади можна тільки тим учителям, що прослужили 10 літ.

♦♦ **Сінодське пояснення.** Святійший Синод розглянув прохання союзу руського народу про благословення і дозвіл від синода російському духовенству вступати в союз — і зробив таку постанову: Беручи на увагу, що законом не дозволяється

духовенству брати участь тільки в проти-законних спілках, синод дає право архиереям дозволяти духовенству вступати в монархичні союзи, коли ті союзи не йдуть проти встанов православної церкви і служать на користь державі.

♦♦ **Про реформу духовних семінарій.** Єпископ Гермоген подав у синод свій проект про реформу духовних семінарій. Єпископ радить утворити з семінарій зовсім окрім шкіл, викинувши з програми більшу частку світських наук.

♦♦ **Переселення.** Головний переселенський уряд постановив у біжучім році наготувати переселенських наділів на 21,500 душ (325 тисяч десятин) у повітах тобольської губернії: ялтуровському, тюменському, курганському, тюкалінському, та тобольському.

В 1907 році в Амурську і Приморську область переселилось 14,520 душ. В приморській області населення за минулий рік збільшилось на одну третину:—туди переселилось 80,783 душі. В біжучім році в Амурській області має бути виготовлено для переселення 450 тисяч десятин.

♦♦ **Засудження депутата.** Колишнього депутата першої Думи од Полтавщини, Теслю, засуджено на два роки до кріпости за редакування газети „Крест'янський депутат“. Теслю вже заарештовано і адміністрація згоджується тільки тоді випустити його, коли буде внесено залогу 10 тисяч карбованців.

♦♦ **Заява союзників.** Голова ради союзників вдавня до председателя Думи, Хомякова, з заявою, що треба зняти ухвалений Думою закон про до-строчне одпускання арештантів; Рада союзників додає, що в такий неспокійний час цей закон буде дуже шкодливий для держави.

На Україні.

♦♦ **Нове товариство грамотности.** В Київі затвержено устав нового товариства грамотности, що має заступити місце закритого товариства. В управлінні Київської школьної округи піднято питання про те, щоб передати новому товариству увесь маєток закритого товариства грамотности.

♦♦ **Справа 23 офіцерів.** В Київі розглянуто справу 23 офіцерів, що обвинувачувались по 111 ст. свода військових постанов. Виникла ця справа так: в кінці листопаду 1905 року в київській газеті „Київські Огніки“ було уміщено, з приводу погрому, лист від офіцерів, де зазначувалась недбайність війська та поліції під час погрому і висловлювалось співчуття до погромлених. Під листом були підписи 38 офіцерів—артилеристів, саперів, юристів та двох військових лікарів. Коли було зроблено в цій справі слідство, то на лис-

ті від офіцерів розібрали тільки прізвиська 24 офіцерів; отсіх і було віддано під суд.

Усіх підсудних признано винуватими в тому, що вони, змовившись між собою, підписали для газети свою заяву; їх присуджено до кріпости на 1 рік 4 місяці, з позбавленням деяких прав по службі; інших присуджено до гауптвахти. Підсудні подали касаційну скаргу.

♦♦ **Справа військової організації.** Цими днями в київському військово-окружнім суді має розглядатись справа військової організації партії Соціал-демократів. Всіх обвинувачених 35 душ—між ними кілька солдат і один унтер-офіцер.

♦♦ **Справа членів всеросійської учительської спілки.** На 3-го Травня в Одесі призначено судову справу учителя казенної реальної школи, лаборанта новоросійського університету, учительки шестикласової школи Ефрусі, італійського підданця Скверзі і присяжного повіреного Штейна. Всі вони обвинувачуються за належність до всеросійської спілки учителів.

♦♦ **Конфіскування словаря.** В Одесі постановою генерал-губернатора заборонено продавати „Енциклопедический словарь“ Ф. Павленкова, що вважається шкодливою книжкою по своєму напрямкові.

Всі примірники, що були в книгарнях, сконфісковано.

♦♦ **Постанова Катеринодарського генерал-губернатора.** Катеринодарський генерал-губернатор видав обов'язкову постанову, що забороняє школярам куріння, п'яцтво, вдягання в неформену одягу, ходіння з ципками, лайку на вулицях і т. и. Одвічальність за поведіння школярів ген-губернатор складає на вчителів і зазначає, що за всі провини школярів він буде своєю владою карати учителів.

♦♦ **Напад на лікарню в Одесі.** Вночі проти 20 березня в шпиталь для божевільних почали добиватися злочинці. Один служитель вискочив у вікно і побіг сповістити поліцію. Тим часом злочинці виламали двері і почали вимагати од служителів ключів. В цей мент наспіли озброєні добровольці-дворники, кучері та інші, і почали стріляти у вікно; поранили двох злочинців. Незабаром прибула поліція, Поранено було ще трьох злочинців і тільки один успів утекти.

Злочинці мали забрати велику суму грошей, що переховувалась у завідувачій хазайством.

♦♦ **Заклики до погрому.** По городу Катеринославу розкидано прокламації з закликом до знищення жидів. В цих прокламаціях між иншим сказано: „наближається варфоломеївська ніч. Город розбито на частки. Вночі, коли почуються вистріли з револьверів, біжіть у квартири жидів і убивайте їх“.

♦♦ **Вислання черниць.** В Богодуховській монастир у харківщині були покликані, кінні стражники, щоб з наказу вищого духовенства за-

брати і вислати 34 черниці, запідозрених в тому, що вони спочивають під тунді. Де-які черниці прожили в монастирі більш 25 років; тепер вони домагаються, щоб їм було повернено їх вкладки.

♦♦ Весняна повідь в Харківі. Вночі проти 30 березня вода в харківських річках почала підніматись і до ранку затопила шість мостів, електричну станцію, Благовіщенський базар, майстерні південної залізниці й водопровод. Іздат на човнах. Трамвай не ходить, електричне світло всюди погашене.

Лист через редакцію.

Антонович зійшов у могилу... Коротка ця звістка сповняє невимовним, тяжким сумом та жалем усю Україну, що у небіжчикові втрачає одного з пайкращих своїх синів, широго заступника рідного люду, велелюба національної думки... Безліч наукового матеріалу, що лишив Антонович у своїх поважних, ґрунтовних працях і студіях над історією, етнографією і археологією Південної Русі ставить імя його на першому місці серед наших вчених; немає рівного йому і яко громадському діячеві... Своєрідний національний світогляд Антоновича витворився під впливом ренегатства пануючих на Україні класів, а з другого боку—культурного занепаду та злиднів трудовиків-хліборобів. Альтруїстична його вдача згордила „лакомством нещастним, роскошам великими“, що чекали сина заможного шляхтича у панському таборі; він збагнув усю безліч горя та муки, що своїм жорстоким пануванням загодяли „мужикові“ чужинці-гнобителі. Боляче відчуваючи своєю чутливою душею глибоку суспільну неправду, з якої користувались переможці, перейшов він до гуртка „унижених и оскорбленных“ і присвятив їм усі сили свого великого розуму і чужого серця. Відкинувши геть шляхетські забобони, Володимир Боніфатович у своїй історичній „Исповѣди“ прилюдно виявив себе свідомим українцем і під цим прапором невпинно і невтомно працював усе своє життя. Не визнання незвичайної цивільної відваги у поступкові молодого народолюбця, не вдяка чекала його за це від польського та московського панства... Темні сили злякалися ясного світла національного освідчення, що виявилось усю безпідставність їх хижацького панування на чужій землі; з завзяттям, достойним луччої справи, обкидали вони Антоновича огидною лайкою, брехнею, доносками, називаючи його ренегатом, зрадником і вживаючи усіх можливих й неможливих заходів, щоби здискредитувати діяльність „опаснаго украинофила“, і наші земляки, „тоже малороссы“, виливали на нього цибри бруду, та не приставав він до чистої особи Володимира Боніфатовича: християнська висока проповідь

його братерського єднання з народом—стояла вище всіх наклепів, що відбивалися від прозорої, освіченої любові до меншого брата душі, паче від скелі камінної. Пройняті наскрізь демократичним духом—переконання Антоновича тверді були як сталь; додержував він їх незмінно на протязі усього життя, яке становить один гармонійний, суцільний образ „щирого українця“, у найкращому розумінні того слова... Праця Антоновича не пропала марно: достойні його товариші, Рильський, Познанський і інші, були речниками заповіданих великим вчителем ідеалів. Не забуті вони й тепер... Вдячна Україна згадає сердешним словом піонера рідної думки, свого славетного сина, слово якого не вире, не поляже і сятиме на-зажди ясною зорею на прозорому небі вашої милої, любові вітчизни.

Зигмунд Копровський.

Частина з вінка „Ізраїль“.

Над бистрими хвилями Тигру
Зібрались у чорній печалі,
Над ними царює лиш смуток
І тихо ведуть свої жалі.—

Зібрались Ізраїля мужі,—
І старці, і жінчини й діти,
А кожне голодне і босе,
А кожне дріжить не одіте.

В ногах їх бурлива хвиля
Об скелі вдаряє, шумує,
То стихне то знов гураганом
Шалено реве та лютує.

Зібралися в чорній печалі,
Щоби помолитись до Ягве,
Сказати йому всі свої жалі,
Сказати, що серце їх прагне.

Мовчать і у смутку німому
На захід—свій зір посилають,
Де кедрі на збочах Лівану
У небо корони здіймають.

Колись там щасливо жилося,
На рідному тихому полі,
Не знали ворожих кайданів,
Не знали плачу у неволі.

В широких, зелених левадах
Стада овечок випасали,
До Ягве свого молились,
І мирно їм дні проминали.

А нині ті ниви широкі,
Що любо пишали красою,
Нещасних синів Ізраїля
Червоною вмились кервою.

А нині наїзді потужні
Той храм, що діди булували,
Той храм — тую їхню гординю —
До щенту увесь зруйнували.

І німо у гору своєму
На землю чужую упали,
Мов діти над матері гробом
Ридали, ридали, ридали..

Мов вихор, що рветься нежданно,
Понісся плач тяжкої муки,
До Бога у-голос гукали,
Благали, ламаючи руки:

О Ягве, ти свого народу
Не кинеш, не кинеш в печолі!
Ми молим тебе, ми благаєм,
Ми вбогі, зрабовані, кволі!

Колись із краю фараонів
Ти вивів народ свій коханий,
Так нині, — ми віримо щиро, —
Порвеш, рознесеш ти кайдани! "...

І плачуть старі, паче діти,
І землю чужую цілують,
І слухають голосу Ягве, —
Так голосу того не чують!

В погах їх лиш піняться води,
Здіймаються й гинуть у далі,
Несуть із собою у море
Іх стогін, їх плач, та їх жалі.

Над бистрими хвилями Тигру
Іх поклики гинуть у далі,
Над ними царює лиш смуток
І тихо ведуть свої жалі.

с. Подусільна (Галичина). *Мирослав Катій.*

Самотність.

(Драматичний етюд).

Невелика кімната з низькою, присадкуватою стелею і неохайно побіленими стінами. По-під одною стіною — покуйовджене ліжко; біля нього стілець з свічником, — в йому стирчить недогарок. Під протилежною стіною — стіл і ще два стільці. Над столом вікно з неясними шибками. Насупротив сцени двері, помалювані білою краскою, брудні. З лівого боку дверей, під стіною, — комода, на ній десятків півтора різних книжок, в палітурках і без палітурок. З правого боку дверей — табуретка, а на ній череп'яна миска до вмивання.

В кімнаті нема нікого. За стіною якась метушня. Чути веселі вигуки, сміх, бадьорі згуки роля, але не дуже голосні. Тільки іноді, коли раптом розтинається регіт, гуки сповнюють собою і невеличку кімнату.

Де-який час нема нікого. Потім раптом одкриваються двері, влітає ціла хмара різних згуків і тихо увиходе **Студент**. На ньому обірване й задрипане пальто; на голові помнятий і полянялий картуз. Входить і зупиняється біля дверей. Обличчя йому похмуре і страшенно бліде. Очі суворі й глибокі.

Студент (стоїть де-який час замислений і понурий)... Так... Притомився я... Верстов, мабуть, де-сять виходив... коли ще не більш... І ось знов повернувся. Хотів уморити своє тіло, щоб приспати свої думки, але... але думки не облишили мене... Ні, ні, вони тримають мене, міцно тримають... (мовчки стоїть). Але це добре, що я притомився, це добре... (Тихо підходить до стільця і, важко зітхаючи, сідає). Так... це добре... може, хоч сон приїде до мене і увільнить мене від думок... може хоч він заспокої мене... Ах, заснути-б... заснути і не пробуджуватись зовсім! Ось так: закрити очі і не одкривати їх... не бачити більш очіх похмурих стін, цього ліжка, де я стільки сумних годин пролежав, цього дрантя, що на мені. Не бачити ніяких снів і не пробуджуватись... Яке це щастя — нічого не чути, не почувати, не знати... взагалі не існувати. Всі дари життя можна віддати за таке щастя! Всі дари життя! Щоб не мати в серці незабутніх бажаннів, хоч вони... правду кажучи і виїденого яйця не варті, але все-таки так болісно потрібні... Еге ж, потрібні, до божевілья потрібні... Наприклад, бажання пізнати кохання, або знайти близьких і рідних собі. Щоб в важкі хвилини піти до них з своїм сумом, своєю нудьгою... Знайти у них привіт, ласку, тепло... (Чути сміх. Прислухається). Ось там весело... Вони сміються, танцюють... А я... Боже, яка-ж нудьга, який сум! Ну, куди мені піти? чим мені себе розважити? бо нема вже сил терпіти, без жадних надій на кращу будучність!... (підводиться) ну, куди мені піти?... Куди?... Хіба до Ясинських... Але й там я зовсім чужий і вони дивуватимуться, коли побачуть мене. Вони розпитуватимуть мене, як ся маю, що поробляю, чи скоро скінчу університета... І все це з верхнього вигляду ввічливо, навіть привітно, а коли я піду, то проміж себе вони лягтнуть мене

і будуть дивуватися моїй нахабності... А об-тім, хіба мені потрібне товариство таких людей? Хіба я хоч трохи можу заспокоїтись серед них?... Мені хочеться вити по звірачому, квилити, а я... я повинен робити приємне обличчя, бо і так всі лякаються мене та цураються, бо у мене такий вигляд, неначе я збираюсь кого вбити... Адаже мені не раз доводилось чувати, що моє обличчя одштовхує... таке воно сердите, суворе, неприємне... (Безсило сідає на стілець і закриває руками свій вид). Як пусто... як пусто на душі!... (Сидить мовчки. Постукано в двері. Здрігається. Знов постукано). Увійдіть!... увійдіть!...

(Входить покоївка, — кремензна, сільська дівчина).

Покоївка (голосно). А!... вже вдома? А я думаю, чого це і досі немає нашого панича...

Студент (тихо, з нудогою) ну чого ви кричите так?...

Покоївка О! Та хіба я кричу!... Чого це ви не роздигаєтесь? Хіба в хаті в пальті та шапці сидять? Он же в кутку ікона свята висить... Тю!... та ви і в колошах! Ну цього вже я й не люблю. Понагажуйте тут, а потім я прибірай!...

Студент (кравиться, неначе кожен звук її голосу завдає йому фізичну біль).

Покоївка Та ви... Чого це ви такі смутні сьогодні? Часом не простудились?... На дворі-ж негода проклята! Вітер так і вие...

Студент (безтямно). Еге.. вітер... так і вие... так і вие...

Покоївка (сміється в рукав). Чого це ви мене передражнюєте?

Студент (пильно дивиться на неї і мовчить).

Покоївка (під його поглядом її робиться цікаво). А я... теє... прийшла спитати, чи давати вам самовар! Він вже готов. А то потім ніколи мені буде,—у нас гості. Та кажіть же! Що це таке справді! Ну! (сіпає його за рукав).

Студент (сердито) Ну, ну!... Що таке?

Покоївка Не чули? Питаю, самовара вам давати?

Студент Гар... (підводиться, хоче зрозуміти) Самовар... Ах, да!—самовар. Давайте, давайте... (Знімає картуза і намагається сказати байдуже). Самовар—річ гарна... Чайку не гріх випити...

Покоївка То я зараз принесу. (виходє).

Студент. То й приносьте... (Скидає пальто і каломі). Отже й справді, чому мені не напиться чайку? Покладу по три грудочки на пшлянку і ублажу свою утробу... В останній раз... А потім... і теє... (проведе пальцем по шиї). Повішусь... Адаже крюк є... Тільки, чи вдерже?... (становє стіл посередля кімнати, злазе на нього і смирає). О! вдерже! Хоч десять чоловік... Ось який я щасливий!... прямо неначе в раю... (становє стіл на місце. В сей час входить покоївка несучи кип'ячий самовар).

Покоївка. Що це таке ви робите? На віщо ви стіл переставляєте?

Студент (серйозно-понури). А ось танцювати буду. Поставлю так, щоб нічого не заважало і вшкварю гопака...

Покоївка (неймовірно). Та-а-ак?

Студент. Правда... Ось побачите... Може вдвох затанцюєм?... га?...

Покоївка (ображено). Так... так... знайшли собі дурочку!...

Студент (байдуже). Чому ж дурочку? Хіба тільки дурні танцюють, чи що?...

Покоївка Не дурні... але...

Студент (так само) ну?...

Покоївка Але... (сердито) А, ніколи мені з вами балакати! (Іде до дверей).

Студент (раптом) Підждіть, підждіть!... я щось хочу сказати вам... (Підходе й бере її за руку). Я хочу щось сказати...

Покоївка Мабуть, ще що-небудь вигадали!

Студент Ні, ні!... Я хотів... я хотів... (напружено думає, але не знає, що сказати) Ви посидьте зо мною... не йдіть!...

Покоївка (сердито) А пустить мене! Знайшли собі підходящу компанію!... Пустить, бо кажу, що мені ніколи... Дивіться!—(виходє).

Студент (іронично). І й ніколи побути й побалакати зі мною!... Об-тім, на віщо я її зачіпав? На-віщо вона мені здалась, коли кімната повна моїми щирими друзями!... Ось ліжко, таке ж пришиблене й помняте, як і я сам... Камода, що завжди чогось сміється... (Придавляється). Чудна яка... На світі вже, мабуть, років п'ятдесят, а все „в'в'чно юна“... Вже і боки обдерті і стоїть трохи криво, а веселої вдачі не втерляла... Усміхається так люб'язно, привітно, неначе хоче розказати про щось, тихенько на вушко... Чом не приятелька? О, так! Тут все мої друзі! І ціпочок, що з ним я не одну сотню верстов прошвендяв, за для того, щоб втомитись та кинувшись на ліжко, заснути важким сном... А ці книжки, що я в них поринав для того, щоб одтягти думку від сучасності, приспавши її мріями про людскість, про чудову прийдешність, коли всі будуть такі чисті, радісні, щасливі, неначе янголі у раю... Чому не друзі? Вони розважали мене... Тільки обридлі ви мені страшенно... обридлі—і нема вже од вас ніякої втіхи. Ви-ж давали мені стільки, скільки й иншим людям. Не більш. Але друзі люде мають друзів і опріч вас і може навіть і не вважають вас за друзів, а за слуг. Я-ж маю—лише вас... окрім вас у мене нема нікого... А тому в душі у мене завжди була порожнеча... ні-чим не заповнена порожнеча... (Стоїть замислений. Потім одмахується, неначе від докучливих мух) Ну й не треба! Не треба... (усміхається) так же завжди... Чого не можемо досягти, то й говоримо: виноград ще зелений... Такий кислий, та противний... (Запарює чай). Ось будемо пити чай... Будемо пити чай... Ага: „Пити будемо і гулять будемо,—смерть придеть, помирать будемо.“ Вірно. Тільки відкіль це? Де це я чув?... „Смерть придеть, помирать будемо.“ А вже-ж! Тоді тільки й остається, що умірати. Ніколи вже ні пити, ні гуляти... (Чути музику. Прислухається. Потім—сумно): А там все танцюють... І мабуть їм весело... Очі у дівчат розгорілись, щоки розчервонілись і сами вони такі інтересні, гарні, повні життя й радости... (З розпачем): А я... Боже!... (Раптом обриває себе). А я питиму чай. Сяду й питиму чай. Такий гарячий,

та смачний, по три грудочки на шклянку. Випью солоденького чайку і на душі зробиться легко і солодко, солодко, так, неначе я душу обілляю сиропом... А потім ляжу спатоньки... накинущу на свою головоньку петельку, закрию очі і засну... Тихим, спокійним сном... І ніхто мені не перешкодить, бо я і двері зашпинюю. А то так неприємне, коли розбудять на самому цікавому місці... так неприємне... (Проводя рукою по очіх і здригається) Що таке?.. Невже сльози? О, ні! Не треба! Тут все одно нема нікого і... нікого я сльозами не розжалоблю... А себе... а себе... я... я... розтрую... (ковтає ридання). Треба бути гордим... сильним... непохитним... (по щеках течуть сльози). Ну, що це зо мною? Не треба... Хіба од сього зробиться легше! Який я нервовий став. Аби що, зараз сльози... неначе мале дитя!.. А чого? спитать. Я вміраю... розбито моє життя... ну то й що? Хіба мало людей страждають і, знесилівши, вмірають? Кому ж те цікаво і кого се може розжалобити!.. Питиму краще чай... (схоплюється). Але смерть! Моя смерть! (З жахом). Один тільки рух і я вміраю... мене вже нема... Нема моїх надій, стражданнів. Я не існую... А там... там—танцю ватимуть! І їм буде весело, так неначе-б нічого й не скоїлось! може навіть сміятимуться наді мною й над мертвим, як сміються над живим... Аджеж хазяйська дочка завжди сміється... Цілий день чути її сміх... Такий тендітний, присмийний... неначе срібляні дзвіночки... Так, так, неначе срібляні дзвіночки... У неї й імя таке гарне: Галя... Галя... Від самого слова так і віє теплом, ласкою... (схоплюється) яким теплом?! Яка ласка? Що я базікою! Я самотний, самотний, вкупі тільки з своїми друзями, проклятими друзями! Я ненавижу вас! Ненавижу! (злюбно кидає де-кілька книжок) ненавижу! Ви отруїли мою душу, прорили прірву між мною і людьми. Це од розмов з вами я зробився такий похмурий і лице у мене таке непривітне і відразливе. Я віддав вам свою душу, а, ви—що ви мені дали замість того? Я, як і був, так і залишився самотним... Я один на цілому світові, один, самотний... (приглядається до книжок і шепоче). Ви лежите? Лежите! Спокійно, нерухомо, мов неживі... Мов неживі... (очі йому робляться великими і глибокими). Авжеж, ви мертві. Я зірвав вас з вашого місця і ось—кинув... а тепер ви лежите так, неначе цілий свій вік ви пролежали на долівці. І в кімнаті нічого не змінилось. Як і перед сим—парує самовар, світить лампа і я стою один, разом з своїми думками... Як це просто... Так неначе нічого і не скоїлось... Парує, самовар... стою я...

А коли... Невже? О, ні! Невже і тоді, як я померу, то нічого не зміниться? Так само паруватиме самовар і навіть комода по давньому усміхатиметься привітно й ласкаво? І тихо буде, спокійно, мирно, як ніколи не буває на душі. А я лежатиму мертвий і нерухомий... І тихо буде, світло і затишно в кімнаті... Але ні! сього я не можу збагнути! Це так просто, що не вміщається в моєму мозкові. Скінчаться всі мої надмірні страждання, я сам не існуватиму і... нічого. Все буде по давньому, так, неначе нічого і не скоїлось... Боже! Бо-

же! Ну не може бути цьому правда! Повинні бути якісь зміни, повинно щось скоїтись, бо инакше... Який же глузд у стражданнях? Яке їх оправдання? Аджеж тут скінчиться ціла трагедія і запанує холодна і страшна смерть і... нічого. Ні! Ні! Не може бути, цього не може бути...

Але... Я пізнаю зараз... Я... Ага! Я прикинусь мертвим... поки-що прикинусь мертвим—і сам побачу. Скажем так: я беру револьвер... (виймає з кешені) підношу його до рота... і стріляю... (падає, потім тихо шепоче). І мене вже нема... я не існую... (Розплющує очі і придивляється, але рантом схоплюється). О, Боже, дійсне все як було! Навіть там, здається, ще з більшим завзяттям танцюють і сміються. Ну, нікому нема діла. Всім байдуже, що я... я знемагаю і пропадаю. (Хапає себе за голову). А мені так сумно... так сумно... І страшно... Я боюсь чогось... На мене щось насовується... Чорне, безформенне... жахливо-мовчазне... З великими нерухомими очима... Воно наближається... Я боюсь, я боюсь його... Воно знищить мене, а я хочу жити! Я хочу ще жити! Згинь! Я хочу ще жити! Я хочу ще жити!!! (Натикається на стілець і кричить). А-а-а!!! (Одкриває очі і довго стоїть мовчки, мов закам'янілий).

Що таке?.. Що зо мною?.. Ах, да! (сідає на стілець. Довга пауза) здається, я божевілью! Мені уявляється бог зна що. У мене галюцинації (втомлено встає). Треба йти відсіля... треба йти, бо я не можу сидіти тут. Мене давить оця стеля, стінні... (Одлагає пальто, але на-пів одягнений—так і стоїть). Але куди?.. (тихо, ледве чути). Куди ж я піду?.. Куди ж я можу піти? Уже пізно... на дворі вітер, холодно... (іронічно) а у мене хата тепла, парує самовар, так затишно... (підходить до стола і нахилиється над ним). Я втомився... я дуже втомився... ноги мліють, як і душа... (Довга пауза. Хитає головою). І тільки подумати, що в інших кутках страждають інші люди. Страждають, так, як і я... Аджеж нас багато, дуже багато, тисячі і може мільони. Ми тільки не бачимо один одного. А як і бачимо, то не помічаєм, або удаємо, що не помічаємо. І сміємось над стражданнями других і над власними... так неначе нам це байдуже і навіть дійсне смішно... Чому це так? Чому, коли я підійду до людини мені не знайомої, але такої, що в неї болить душа, підійду до неї з ласкою, привітом, щирістю, вона суворо одіпхне мене і навіть вилає. А коли я сам, розбитий і знесилений, піду з своїм сумом до людей спокійних і веселих, то і вони відіпхнуть мене і дивуватимуться, що я лізу до них з своїми стражданнями, нікому не потрібними і ні для кого не цікавими.

А иноді немає сили мовчати. Коли у грудях все горить, кричить од невимовних мук, то так хочеться почути ласкаве слово і піти до людей. Тільки де їх знайти? Аджеж то не люди, що тільки сплять, їдять і п'ють. А он ті, що так веселяться,—хіба то люди? Невже людина може так безтурботно сміятись, веселитись, коли під однією покрівлею, тільки через стіну,—конає в стражданнях друга людина?.. Ах, вони-ж не знають... А коли б знали? То що? (підводиться). Коли наприклад оце зараз я

пиду до них, пиду до них некликаний і обірваний... Прийду до них і скажу од щирого серця: Брати мої!.. брати мої... ха, ха, ха... Вони мої брати! Ці ситі й веселі люди, в чистих і гарних убраннях, з очима затумененими щастям і радістю,—вони мої брати!.. це прямо смішно!.. Пиду до них і скажу:—Вислухайте мене. Я знесилів у самотності, у мене болить душа, піддержіть мене, бо у мене немає вже сил терпіти! (Закриває руками очі і зараз одриває). О! уявляю собі яскраво, який це зробить переполюх! Всі жахнуться і подумають, що я п'яний. Напевне так подумають!.. Аджеж хіба твереза людина стане говорити незнайомим людям про свої страждання? До мене підблизить хозяйка з великими переликаними очима... Це хто небудь... Покличуть двірника, а то й сами візьмуть під руки й виведуть... і виведуть мене... (Злісно і з усієї сили стукає кулаком об стіл). Але я всетаки пиду до них! Я пиду! Хай собі жахаються! Хай думають, що хотять, а я примушу їх вислухати мене. Вони веселі, радісні, а я теж хочу радості і маю право на це! Хай хоч трохи дадуть мені щастя!.. а я в свою чергу віддам їм хоч всю свою самоту... (З утормою). Тільки ні... на віщо кричати і робити колотнечу! Не треба й казати голосних фраз про братерство і самотність, — це... „пóшло“... я не стану кричати, а увійду тихо і говоритиму спокійно, щоб не злякати їх і щоб вони не подумали, що я п'яний... Але ні. Все одно подумають, що я п'яний. Справді, прийти до незнайомих некликаним це можливо або п'яному, або ще — божевільному... (підходить до дверей і слухає). Коли б вони сами мене покликали!.. Невже так багато я бажаю? Прийти і сказати: „Ви тут самотою і сумуєте, а нас багато і нам весело. Ходіте до нас.“—Прийти і покликати просто й від щирого серця, щоб я не почув ніяковості й одірваності серед незнайомих мені людей... Це ж так зрозуміло: покликати і прилучити до своєї радості чоловіка, що сумує ось лише за стіною... (прислухується. Чути вибух реготу). Йі дуже весело... вони сміються... Я чую голос Галін, такий дзвінкий і чистий... Я-ж з нею знайомий. Вона така гарна, симпатична дівчина... Очі у неї сірі, великі, промінчасті... Коли я бачу її, стискаю її маленьку, трохи вохкеньку ручку, мені робиться так смутно-приємно, як в дитинстві, коли я ще вірив у бога, пісня довгої щирої молитви... Вона мабуть добра і чула, бо завжди дивиться на мене так ласкаво, неначе розуміючи мене і співчуваючи... Ну що ж було б дивного і не можливого, як би вона прийшла й покликала мене? Я ж знайомий з нею... вона добра і мабуть розуміє мене і співчуває... Прийти і покликати... (Стискає голову обома руками). О! як би я був їй вдячний! Я покохав як її без міри і носив би її образ в своїй душі вічно, як найбільш святощі! Я присвятив би їй все своє життя—і тоді, о тоді, я певен, я здвигнув би гори! В мені багато сили, я відчуваю її, але вона занедбана. Хоч трохи ласки й співчуття і я зміг би виявити свою силу і зробити щось велике, сильне, таке, що принесло б людям щастя! Так, так, я певен в цьому, я вірю, твердо вірю, що прокинуся і оживу, як тільки мене пригріють і пожадують...

Тільки хоч трохи ласки і співчуття! я ж ніколи не бачив її... Я ж ніколи не бачив ласки... (Стоїть біля дверей і прислухується). Там мабуть багато народу... Щось вже дуже вони гомонять... Ш..ш!.. здається, хтось іде... чи се мені лише так вчулося?... Ні, ні, я чую кроки... Про щось балакають... Ідуть сюди... Це-ж її голос? О, невже?... Ні?... Боже! зроби таке чудо і я увірю в тебе!.. Ш..ш!.. про щось говорять... Я тремчу, я тремчу... (Хапається за одвірочку). Тоді я помру од щастя... Тихо!.. (Сівнуто двері. Студент—радісно-неймовірно): Ні? Це мені почулося... чи справді?..

1 жіночий голос (переликаво, пошепки) Марійко, куди ти?..

2 жіночий голос (трохи голосніше) Хіба це не ваша кімната?

1 жіночий голос. Ні, тут мешкає квартирант... студент...

2 жіночий голос. А!.. Чому ж ти його не поклікала?

Студент. Це мені сниться... Це мені сниться...

1 жіночий голос (тихо) Та... він чудний якийсь і не інтересний...

Студент (безсило сідає на стілець) Ні... це вже не сниться. Це сама справжня дійсність.

Чудний... А об-тім,— правда. Я чудний, навіть божевільний. Сподіваться, що хтось прийде до мене і покличе... Правда, що чудний... Я ж неінтересний... сірий, мовчазний, нудний. Кого ж можу привабити до себе?.. (Мовчить. Потім тихо, ледве чути). Але і я можу зробитися інтересним. Їє. Я можу. Це ж так просто. Треба лише застрелитися, або повіситися—і враз всі зацікавляться!.. Я можу прожити цілі десятки років і не почую ні одного ласкавого слова, не побачу співчуття, а помру—і враз відкіля те й візьметься... Мені співчуватимуть... і хто зна, може і дійсне од щирого серця... зітхатимуть... може, хто заплаче... Будуть розсипувати один одного про те, як я жив, чи не було чого помітно перед смертю, хитатимуть журливо головами. Дивуватимуться і будуть питати: „які були причини“?... Цитатимуть навіть ті, що самі тепер страждають, стогнуть, проклинають своє життя та мріють про визволительку — смерть. Але не знаходячи прямої відповіді, сами щось вигадують: або нещасне кохання, або... погану хворобу... Неодмінно так... Люде-ж такі дурні і нікчемні, пошлі!.. Та—нехай! хай собі думають, що хотять, я не стану розкривати їм очі. Навіть ще краще,—чим більшою загадкою буде моя смерть, тим більше цікавим зроблюся я... А то я такий... як се?... ах, да,—„чудний і неінтересний“... Тоді ж я зроблюся інтересним... мною зацікавляться... І може навіть Галія... може навіть Галія... (сумно): А мені хіба од того зробиться легше? Я лежатиму вже мертвим, смердючим труном і що мені тоді те зайнересовання, коли байдуже буде—і тепло, і ласка, і сонце, і коли я навіть не визнаю, чи дійсно мною зацікавилися, чи, може, і моя смерть минула також непомітно, як і тисячі інших! Мені зараз, в оцю хвилину, потрібне все те, бо я до останку зневірився і знесилів. (Жамаючи руки, падає на стіл). Ну, спасіть мене, поратуйте! (Голосно ридає, без

сліз. За стіною грають якійсь танець. Чути регіт, веселий гук, жарти. Раптом схоплюється). А, ви танцюєте?.. Ви щасливі і вам байдуже, що я тут му-чусь! Так—ні! Я збентежу вашу радість! приму-шу жажнутись ваші бездушні, полохливі серця! (виймає револьвер). Чуєте, ви, прокляті? Біжіть сю-ди, бо я вмер! Я вмер, прокляті!! (стріляє і важко падає. Ще один мент дукає музика, чути сміх. Але араз все стихає. Тривожна тиша. Потім доноситься пере-реликаний жіночий голос. Хапливе тупотіння в корі-дорі. Міцно посмикало двері).

Жіночий голос: Ради бога, що тут таке?.. Іване Семеновичу!! (Міцне сіпання, двері трясуть-ся, кімната сповняється різними згуками. За дверима крик.)

Поволі падає завіса.

М. Горюн.

Харків 1908 р.

Пловець.

На морі безоднім каюк одинокий
По хвилях бурливих за вітром пливе...
Пловець без веселець в безсиллі німіє,
З одчасм у грудях сконання він жде.
Боротися з морем—не має він сили,
І вмерти не хоче, бо любе життя...
А хвилі бувають, під вітром гуляють
І посять-гойдають на грудях пловця...
Гуляє стіхія на волі широкій,
Гуляє, шаліє і втоми не зна...
Пловець без веселець од страху аж мліє,
І більше, як життя, жадає весла...
Помірятись хоче він силою з морем,—
Та весел немає, щоб стать до борні...
Стіхія зборола пловця молодого:—
З жаданням у грудях лежить він на дні...

П. Гай.

20/X 907 р.
Новомосковск.

Українське слово й мистецтво.

◆◆ **Нові українські товариства.** На засідан-ні київського губернського присутствія затвержено статуту двох українських товариств: 1) „Україн-ське общество судійствія литературъ и искусства“, що має поширити свою діяльність на п'ять губер-ній: київську, подільську, волинську, полтавську та чернігівську, і 2) „Кіевське українское об-щественное собрание“ (український клуб).

◆◆ **Гумористичне видання.** В Києві вийде к Великодним святим випуск гумористичного листка, з малюнками, під назвою „Хрін“. Чи буде се ви-дання періодичним, се-б то чи виходитимуть один по одному дальші випуски,—се невідомо, а тим ча-сом піде на продаж перед Великоднем перший листок. Редакційний комітет складають—художники Н. В—цький і М. Бурячок, П. Богацький, Ю. Будяк і О. Коваленко. Листок має бути безпартій-ний, демократично-поступового напрямку, міститиме в собі оповідальну й віршову частину, різні дрібні відділи й всякі гумористичні малюнки. Редакція розсилає листи, запрошуючи до співробітництва.

◆◆ **Нове драматичне Товариство.** Арти-стка Борисоглібська складає своє окреме товариство. Сюди запрошено скількох відомих в Київ і вихован-ців драматичного відділу школи Лисенка, добродійок Валерік, Дорошенкову, д. Пахарецького й інших. Се буде вже виступ нової сили, що понесе на ук-раїнський кін здобутки ґрунтовної драматичної науки.

◆◆ **Вечір київського „Бояна“.** Третій Шевченківський вечір у Києві, влаштований товариством „Боян“, трохи приїздився і через те зібрав менше громадянства, ніж попередні (На-родної Авдіторії і „Просвіти“). З артистичного-ж погляду вечір був дуже вдатний. Між співами особ-ливо визначилось виконання д-ки Кульженко-Му-сатової, що завжди співає з великим хистом і тон-ким смаком. Хори, кердовані д—м Кошцем і Ли-сенком, виконали з успіхом скілька нових народ-них пісень, що дуже сподобались присутнім. Най-більше-ж цікавим номером у програмі вечора були співи і гра бандуристів. Хоть співали вони відомі думи й пісні народні, але вже самий збір пісень бандуристів робив значне вражіння. Співали вони в супроводі оркестрового тріо. Бандуристів підоб-рав д. Злобінцев, із своїх товаришів, київських студентів. Виступ на вечорі „Бояна“ сих банду-ристів показує, що надія сього товариства, його українського відділу, на відновлення хисту грання на кобзі, не була марна: з'являються навіть інте-лігентні кобзарі, що замовляють собі струмент і пробують перейняти кобзарство. Думка, українсь-кого відділу товариства Боян завести школу коб-зарства при школі Лисенка поки-що не справи-

лась, бо приладнати одну школу до другої було трудно. Але відділ має надію завести хоч невеличку кобзарську школу з-осени, окрім школи Лисенка.

Надзвичайний Шевченківський вечір.

Миргород. 23 Березня відбувся у нас перший але на диво бучний „Шевченківський“ вечір. Був він уряджений місцевим драматичним кружком, на користь будівництва пам'ятника великому кобзареві у преславному городі Києві. Вечір був літературно-музично-вокальний, з живими картинами й апотеозом. Велика зала Народного дому була вся заспіль завітчана великою силою різнобарвних троянд, що довжелезними гірляндами й кетягами спускалися з стелі через всю залу і переплутувалися у різних напрямках. По стінах красувалися шиті рушники, а над ними й під ними—знов квітки. Сцена була теж вся в гірляндах і кетягах квіток, убрана рушниками й плахтами. Все це, й переповнена зала гостей,—а між ними багато в національнім українськім убранню,—робило радісне, празникове вражіння і піднімало настрій усіх присутніх. Піднялась завіса і зразу все замгло;—але тільки на хвилину,—після того розкотилися гучні оплески: здивовані гості побачили серед кону високий білий мармуровий пам'ятник з золотими написами, а на йому красувався великий бюст поета; за пам'ятником,—на всю височину кону й на добру половину ширини його,—декоративний картуш (щіт), а на йому, кругом намальованого герба города Миргорода, йшли різні українські орнаменти, далі—шиття і знов все те закрашено гірляндами блідих кольорів троянд, що заплітали самий монумент і по його східцях спадали додолу. На східцях лежали вінки. Все це було зроблено пильною працею тих людей, що звязали щиро за се діло, і особливо працею учнів миргородської місцецько-промислової школи, та найщиршою допомогою місцевих дам, що тижнів зо-два виробляли квітки, вінки то-що,—показавши при тім і багато пильности, і багато тонкого смаку.

Вечір одкрився промовою художника Сластіона. Він визначив діяльність і значіння Т. Шевченка і причини вдячності громадянства, що ставить тепер йому пам'ятник; що вже зроблено для сієї справи і що треба ще робить; закликав до жертв, хочби й самих найдрібніших...

Після сього почалися спів, музика, декламація. Все те пройшло дуже добре, а найкраще вийшов хор, за приводом місцевого лікаря К. Горянова, що багато положив праці й хисту, аби досягти тих блискучих наслідків.

Взагалі свято пройшло як найкраще. Декламація творів Шевченка показала, що у нас тайсь

справжні драматичні сили,—вони тільки виникли тепер... Надзвичайне вражіння зробили,—як то й виявилось у оплесках і вигуках,—живі картини й апотеоз, поставлені художником О. Сластіоном. Се справді було щось настільки не звичайне, що люде навіть байдужі до українства,—але такі, що бачили подібні вечори і в Петербурзі, і навіть за-границею,—казали, що не сподівались щось подібне стрінуги у якомусь патріархальному Миргороді...

Не зайве зазначити ще й сей приємний факт: дві молоді дами, з тих що приймали участь у виконанні програми вечера, були у історичних кунтушах і корабліках; се вбрання, маючи на собі печат давньої давнини, мало оригінальну справжню красу.

Вечір, з усім великим розходом, дав чистого прибутку 114 руб. 41 коп. Ті гроші негайно й висладо у Полтавську Губерську Земську Управу. Шевченкове свято так сподобалось громадянству і так багато людей не могло на його попасти, хоть дуже того хотіли, що слід-би сей вечір на великодних святах поставити у-друге; розуміється, успіх буде такий же самий і публіки побуде стільки-ж.

И. К.

Бібліографія.

Юр. Сірий. *Про світ божий.* (Бесіди по природознавству). Видання Е. Череповського Київ. Ціна 30 коп.

Се видання збагачує нашу доступно-наукову літературу. В передмові автор згадує давнє видання, випущене коло 40-ка років назад, у Києві, під тим же заголовком „Де-що про світ божий“. Книжка та була зложена, дуже добре, збірно працею тодішньої молоді, „шестидесятників“, видержала 4 видання, була переложена по московськи („Мирь божий“) — і на тім якось загубилась.. Юр. Сірий „додержав у своїй книжці того-ж порядку“, що був у тім виданню; але-ж новий автор додав стільки своєї праці, таку силу малюнків (65), що його книжка вийшла безмірно повнішою і цікавішою,—як і повинно бути через 40 літ після першої проби наукових бесід!

Книжка Юра Сірого говорить про землю, світла небесні, про тепло, воду, повітря, про дощ, град, грім. Все це речі дуже тяжкі до пояснення, але Ю. Сірий має здатність доброго розповідача. Мова в його зрозуміла, вільна. Єсть непевні вирази, особливо що-до наукових термінів, але ся річ у нас така ще не встановлена, що трудно сказати, хто краще виходить з сієї великої труднації—творити нові наукові терміни...

Думаємо, що своїм досить широким змістом книжка Сірого може багато просвітити думку несвідомої людини про „світ божий“ і заслуговує на широке розпросторення. Ціна їй не дорога.

О. И.

Забійство Галицького Намісника.

Студент львівського університету, Мирослав Січинський, родом українець, в неділю, 30 марта застрелив з револьверу галицького намісника, польського графа, Андрія Потоцького. Січинський сказав, що вбив намісника з політичних причин, за кривди, що терпить український народ від шляхетсько-польського правління в Галичині.

Сумний факт, ще сумніші його причини.

Що може бути сумніше, коли в конституційній, ніби то демократичній державі, люди беруться до того, щоб кулями боронити народні права! Се—початок політики одчаю, лише одчай може 20-літнього здорового чоловіка,—для котрого все повинно-б бути окрашеним в рожеву барву,—попхнути на стежку до передчасної могили.

Обставини сумної події такі: Січинський пішов ніби по якійсь-то своїй справі до намісництва і під час прийняття 4 рази вистрілював у намісника й смертельно ранив його в голову; були ще рани в груди і в руку. Прожив ранений коло 2 годин і встиг попрощатися з родиною й приятелями.—Січинський, виконавши замір, спокійно віддав сторожеві револьвер і спокійно віддався в руки поліції, що приставила його на слідство. Проходячи в намісництві коло українських селян, що поприздили до намісництва по своїх справах, Січинський сказав їм: „отсе за ваші кривди, за фальшування виборів, за Каганця“. На поліційнім слідстві він заявив, що задумав убити намісника після того, як жандарми під час виборів до сойму закололи пшениками селянина Каганця, за те, що він наглядав, щоб не було фальшування виборів.

Від смерті Каганця Січинський не знав спокою. Коли ж намісник, вернувшись до Львова з полювання, об'явив, що 30 марта буде приймати всіх, хто до нього має діло, Січинський не міг довше панувати над собою і в неділю опівдня виконав те, що надумав; про свій замір не довірився нікому, бо знав, що його одмовлятимуть од забійства. Далі Січинський пояснив, що причиною його заміру—були ті утиски українського народу, що при Потоцькім стали надто великі; особисто против гр. Потоцького нічого не має, навіть мало знає його на обличчя, і тому купив собі його фотографію, щоб через помилку не забити кого иншого. Стреляв не на улиці, а в намісництві, щоб не було неповинних жертв. Під час слідства до дирекції поліції надійшла звістка, що ранений Намісник уже вмер. Комісар, що вів слідство, сказав про се Січинському й спитав його, чи йому не жаль гр. Потоцького. На се Січинський відповів, що, „Потоцького як чоловіка йому жаль, але він застрелив його як намісника Галичини, і сього свого вчинку не жалує. Йому жаль, що посиротив графиню й

дітей, але инакше зробити не міг“. По написанню протоколу, Січинського закували в кайдани і під сильною сторожею одвезли в турму.

По арештуванні М. Січинського, поліція пішла трусити в його в домівці. Січинський жив при своїй сім'ї, вкупі з матер'ю й сестрами. Його батько, уніатський священник, давно вмер. Мати й сестри Січинського нічого не знали про нещасливу подію. Коли комісар сказав їм, що сталося, то вони були дуже вражені. Але через який час нещаслива мати з спокійним видом заявила, що то вона намовила сина вбити намісника й дала йому грошей на револьвер. Говорячи так, мати хотіла одвернути руку ката від сина на себе. Її арештовано. Арештовано й сестер Січинського.

Січинський—молодий чоловік, дуже інтелігентний, має всього 21 рік, вдачі дуже лагідної. Під час виборів працював між селянством, брав теж участь у просвітних гуртках львівських робітників; вважає себе українським соціал-демократом.

Того дня, як Січинський убив намісника, було зроблено у Львові багато потрусин і арештів.

Ввечері того-ж дня, як Січинський убив намісника, велика юрба поляків зібралась біля пам'ятника Міцкевича; говорились дуже ворожі речі проти українців; промовці казали навіть, що слід всіх українців винищити. Потім юрба пішла і побила вікна в українських будинках,—в товаристві „Дністр“, в „Просвіті“, в „Народній гостинниці“, та инших.

Галицькі крайові справи.

III.

Перш усього галицька польська шляхта постаралась приєднати собі партію „людовців“, партію середньо-заможних селян, а не сільської сіроми. Ся партія заложена в 1895 р. такими людьми, що пройшли соціалістичну школу. Від сеї школи у них зівстався лише демократизм, про те партія під їх приводом одразу зайняла вороже становище до панського „двора“, до шляхти та до їх прислужників урядників,—коротко, до всього шляхетсько-польського правління. Отся польська демократична партія в політиці не раз ішла вкупі з українцями, теж щирими ворогами галицького шляхетсько-польського правління. Лише од „людовців“ і можна було сподіватись, що вони щиро бажатимуть справедливого поладження українсько-польської незгоди в Галичині, поладження в правдивім демократичнім напрямі. Польська соціальна демократія,—коли поминути де-які не соціалістичні і не демократичні вибрики поодиноких соціалістів, як промова п. Діаманда против українського університету у Львові,—теж стоїть за демократичне поладження суперечки, але, на жаль, в Галичині, в краю не

промисловім, ця партія не має сили і знов же, узяючи державний централізм, вона противиться поділенню Галичини на самостійні, природні територіально-етнографічні частини — українську й польську. Тепер прийшов кінець усім надіям на людювців. Ще недавно вони збирались „мостити улиці шляхетськими черепами“, а тепер пішли в послушенство до теї-ж шляхти, під команду „Ради Народової“, — найбільш української інституції. Дивуватись цьому нема чого: Галичина — край усяких, навіть неможливих, можливостей. Скрізь бувають випадки перевертання революціонерів в реакціонерів, але такого частого й такого швидкого переродження, яке буває в Галичині, здається, не буває нігде. Тут річ досить звичайна, що твердий, як сталь, соціаліст — в протязі року стає „народовим демократом“, крайнім польським шовіністом. Сам провідник людювців, п. Стапінський, за свого часу був лівим, а тепер зовсім вже „поправішав“ і то давно поправішав; лише переродження дуже темних, — за незначними винятками, — селянських має затяглось роками і здержало їх зближення з шляхтою аж до сього часу. Чим же шляхта на-вернула їх на свій бік? Різними матеріальними вигодами. Провідникам пообіцяла, що припустить їх до правительственного жолоба, збільшивши їх число тим, що віддасть на їх користь скільки мандатів до сойму. Для селян пообіцяла заложити, на крайові (отже і українські) гроші, інституцію для забезпечення від огню; пообіцяла видати 2 мільйони корон (коло 8 сот тисяч рубл.) крайових грошей на заложення банку для організації торгу худобою; пообіцяла магазини для зернового хліба; пообіцяла дати гроши на „парцеляційний“ фонд, то-б-то на такий фонд, що з його польські селяне братимуть гроші на закуплення землі, особливо ж в українській Галичині. Крім сього шляхта лякала ще людювців тим, що може урватися панування поляків над українцями, а се було-б не вигідно і для людювців. Вона потрапила переконати темних селян, що й вони — такі самі „хлібороби“, як і великі земельні власники, що вони — „малі дідичі“ (поміщики), а про те інтереси у них такі самі, як і у великих дідичів, а найбільший спільний інтерес — се удержувати й розширювати польський стан посідання на українській землі. За обіцяні матеріальні вигоди людювці, послали до парламенту, повинні вступити до „кола польського“ (вже і вступили) і збільшити його силу з 54 голосів до 71. А в Східній Галичині „малі дідичі“ повинні одати свої голоси за шляхетських кандидатів, виставлених „Радою Народовою“; там же, де не було польського кандидата, — вони повинні віддати свої голоси на московифільських кандидатів. Таким способом забезпечена не тільки цілість шляхетських черепів, — хоч їм ніколи й не загрожувала безпека від рук людювців, — а що важливіше, забезпечена перемога

шляхетсько-польського правління і проведення виборчої реформи на шкоду українському народові.

Крім шляхти й людювців, против українців виступає ще „Унія демократична“, тоб то спілка „народової демократії“ і інших міських демократичних груп. Ще перед виборами до парламенту „Унія демократична“ вступила до „Ради народової“. Під час виборів до Сойму „Унія демократ“ застерегалась, що всю відповідальність за обрання кандидатів і їх проведення „Радою Народ.“ лишає консервативній партії. Сама, не виступаючи з „Ради Нар.“, здержалась від участі в нарадах „Ради Народової“. При тім в передвиборній відозві заявила, що „при виборах, як і завжди, буде вірна завданню національного поєднання і нігде не поставить в небезпечність національного інтересу боротьбою против кандидатів „Ради Народов.“, навпаки, по змозі буде підтримувати їх всіма законними способами агітації“. Іншими словами: „Радо Народова! Роби вибори, як знаєш, ми за се не відповідаємо. Знай, що ми не зірвемо згоди і з тієї згоди будемо піддержувати шляхетського кандидата, бо забезпечення й на далі польського стану посідання в українській Галичині має для нас — національний інтерес“.

Забезпечивши собі поміч людювців і демократів против українців, шляхта дбала й про те, щоб і з тих мандатів, що не вважаючи на всі заходи припадуть українському народові, урвати щось від демократів українських на користь реакційного московифільства, що як шашель точить українське народне тіло.

М. К.

ДОПИСИ.

Шкільна справа.

Хорольський повіт. В 5-му числі „Рідн. Краю“ минулого року якось писалося в дописі з хорольського повіту про те лихо, що зазнають учителі через тісноту в школах та через недбалість тих, хто керує шкільними справами в повіті.

Не меншого лиха хорольські вчителі та учні зазнають і з другого боку, часто буваючи примушені вчитись в нетопленій холодній хаті. Річ в тому, що утримування шкіл в Хорольскім повіті, як от: отопку, наймання сторожа, світло та инше, зовсім звалило на плечі сільських громад. Ці громади бувають инді невеликі — з 50, 40 дворів, а утримування школи коштує карбованців сто, себ-то, по 2—2½ карб. на хазіна. Налог сам по собі значний для зuboжilих до-краю селян, а ще ж треба виплачувати і инчі палогн. І через те гроші на школу виплачуються несправно, школа зостається нетопленою по цілих днях, бо нізащо купити топлива, і учні разом з учителем мер-

знать в нетопленій хаті, або й зовсім розходяться по домах. А то буває так: топливо є біля школи, а сторожа нема, бо ніхто не хоче служити за ту мізерну плату, яку громада спроможеться призначити йому. І вчитель за допомогою учнів повинен перш усього витопити сам у школі, а потім уже вчить.

Бється така мала громада, як риба об лід, і признає всю вагу, всю користь од школи, але трапляється, що громада мусить закрити школу, через неспроможність отопити. А наші земці дивляться й мовчать. Учителі часто вдаються до Управи з проханням як небуд запобігти лихові. І вже навіть на земських зборах здійснювалось питання прийняти на земський кошт утримування всіх земських шкіл в повіті, але де-які з земців рішучо повстали проти такої думки, в палких промовах доводячи, що громада що-року „пропивають далеко більше грошей, ніж скільки потрібно з них на утримування школи“. От же питання се так і зосталося й досі питанням.

І чому-б, справді, Хорольському земству не взяти на свій кошт утримування шкіл, як це зробили сусідні земства—Миргородське, Кременчуцьке, Полтавське?... В цих земствах теж були такі малюнки шкільного життя, поки земці не подумались прийняти цілком на свій кошт утримування шкіл. Це неодмінно потрібно, коли земство бажає, щоб вчіння по школах відбувалось без перешкод.

Мандрівець.

Владікавказ. Багато у нашому городі українців, а все піяк не зберуться до купи. Тільки у місяцю лютому цього року склався невеликий гурток української молоді. Перше зібрання було на Тарасові роковини, 26-го лютого, і у перший-же раз мали щирі сини невідки України пом'янути свого незабутнього батька „не злим, тихим словом“. А от 28 березня відбулося свято і в друге. Тепер вже у городському театрі. Свято це справлялося українською трупною дією Глазуненка. Народу зібралось не дуже багато, та й то, на превеликий жаль, та на сором місцевим українцям, прийшли армяне, грузини, трохи руських і тільки невеличка купка українців. Але ж свято пройшло досить добре. На кону стояв бюст Тараса, весь у квітках та електричних різно-кольорових вогнях. Попереду зіграно було „Назара Стодолю“, далі показували живі малюнки з поеми „Невольник“. Потім проспівали „Гетьмани, гетьмани“, „Така її доля“, „Ой Дніпре, мій Дніпре“ і ще де-які речі. Д-ка Білева прочитала „Катерину“. На прикінці двічі проспівано було „Заповіт“. Не гаразд було у цьому вечері те, що в другій дії „Назара Стодоли“ дуже багато танцювали гопака, аж чотири рази, а з міркую, що і зовсім не слід би було танцювати гопака. Ну, та все ж щира дяка д. Глазуненкові за це свято.

Іскра.

Кременчук. Наше добродійне товариство, тее „Благотворительное Общество“, перебуває „перелом“—неначе має перейти від тяжкої хвороби до життя... Оце недавно відбулось загальне зібрання. Вибрано нову председательку. Вона почала з того, що там же на зібранні завдала челику догану Товариству: сказала, що вона готова працювати, та тільки треба, щоб члени Товариства не були такі байдужі до всієї справи, як були до того часу. Між всіма членами вона назвала тільки одного прихильного діяча. Всі встановища, ті „учреждения“ Добродійного Товариства, председателька розвела „в пух і прах“: вийшло, що в школі „Товариства“ ні вчіння, ні „воспітанія“ нікого не має; у інших справах—теж велике безладдя. Сподівано, що коли була така гостра критика від нового уряду, то той уряд візьметься пильно до праці і дасть всьому инший лад.

А. Старий.

Баку. Дякуючи невсипущій роботі, великій праці добродія—Кобилянського, 30 Березня, в помешканні „Общественного Клуба“, відбувся у нас перший український музично-драматичний вечір, присвячений пам'яті незабутнього батька, Кобзаря Тараса Шевченка. Добродій Мішон розповів публіці про життя та літературну діяльність Кобзаря, потім членом Т-ва „Просвіти“ було зіграно „Невольник“, драматичні картини Кропивницького.

Добродій Кобилянський прочитав Послання „До мертвих, живих і ненароджених замляків“ і Чернеця; задоволена публіка щиро вітала.

Хор (в українському убранні) під орудою Владимирського виконав „Заповіт і пісні: „Ой на горі василечкі сходять“, „Козаченьку, куди йдеш“ і инші.

Дай Боже, щоб і на далі наші люди, родом українці, і по чужих кутках не забували, а споминали „незлим, тихим словом“ нашого батька Кобзаря за його великі заслуги і любі сумні пісні, не забували й про те—„чії ми діти“. Дождемося й ми теї години, що зовсім забудемо, коли українське слово було в тяжкій неволі.

Ол. Закабуковський.

На пам'ятник Т. Шевченкові.

Через Степана Конака з села Демки (Полтавщина)—2 карб. Від д-ки Трембевельської—3 карб.; від Грицька і Оксани Копаненко—1 карб.; від Дениса Глоби—50 коп., від Людмили Черноус—2 карб. Від Неумитого, Забайкальської області—1 карб., а через нього: від Давиденка 1 карб., від Даниленка—20 коп., Молодченка—10 коп., Ціона—20 коп., Осадчого—10 коп., Соколовського—20 к., Бідухова—15 коп., Москалюка—15 коп., Олейника—15 коп., Терещенка—15 коп., Олевінсь-

кого—15 коп., Полотневка—10 коп., Стачина—10 коп., Косенка—15 коп., Сіренка—10 коп., Гладкого—10 коп., Мартиненка—20 коп., Михайлова—20 коп., Удодова—20 коп., а всего разом 13 карб. 20 коп.

Редакторка-видавниця *О. Косач (Олена Пчілка)*.

О П О В І С Т К И.

Открыта подписка на 1908 годъ
на еженедельный сельскохозяйственный журналъ

ХУТОРЯНИНЪ

Органъ полтавскаго общества сельскаго хозяйства.

Цѣна 2 р. въ годъ, на полгода 1 р.

Годъ изданія тринадцатый.

Подписчикамъ, по примѣру прежнихъ лѣтъ
будутъ высланы

Безплатныя приложенія:

сѣмена и книги: „ПОРАДЫ по ХЛИБОРОБСТВУ“,
Жито та пшеница, В. Демьянка, и „ВЕТЕРИНАРНІ
ПОРАДИ“ КОРОЛЬОВА. Книжка перша.

«Хуторянинъ» допущенъ въ безплатныя бібліо-
теки-читальни и бібліотеки сельско-хозяйствен-
ныхъ учебныхъ заведеній Г. У. 3 и 3.

Подписка принимается: въ г. Полтавѣ—въ конторѣ
редакціи „Хуторянина“, при Полтавскомъ обще-
ствѣ сельскаго хозяйства.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА

на 1908 годъ.

на ежемѣсячный журналъ Чернигов-
скаго Губернскаго Земства.

ЗЕМСКІЙ ЗБОРНИКЪ

ЧЕРНИГОВСКОЙ ГУБЕРНІИ.

Подписная цѣна съ пересылкою на
годъ три рубля.

Открыта подписка на 1908 годъ (XV г. изд.

Нужды Деревни

независимый,
прогрессивный,
безпартійный,
сельскохозяйствен-
ный журналъ

(Бывшій
ХОЗЯИНЪ)

Подъ редакціей

А. П. Мертваго.

„Нужды Деревни“ САМЫЙ КРУПНЫЙ русскій сельскохозяйствен. журналъ
Несмотря на низкую цѣну онъ даетъ наибольшее количество матері-
ала для чтенія. Кромѣ обычныхъ статей по всѣмъ отрас-
лямъ сельскаго хозяйства, въ журналѣ помѣщаются еще: передовыя
статьи, статьи по общественнымъ вопр., хроника обществ. жизни и
кооперации въ деревнѣ, фельетонъ—на темы деревенской жизни у
насъ и за границей,—и, какъ у всѣхъ, отвѣты на вопросы (беспл.), для
чего кромѣ профессоровъ, техниковъ и др. специалистовъ, приглаше-
ны также юристы.

За 15 лѣтъ въ журналѣ участвовали почти ВСѣ извѣстные сел.-хоз. писатели.
Въ журналѣ печатается. Обновленная земля. Сказаніе о побѣдахъ современ-
наго земледѣлія въ Америкѣ.
В. Гарвуда. Сокращенный переводъ проф. К. А. Тимирязева

Годовые под- 50 № журнала получать 25 ЕНЖЕЖЪ
исчки кромѣ въ 1908 г. слѣдующія „Библіотека Хозяина“.

Что такое интенсивное хозяйство.	Что читать хозяину?
Что такое экстенсивное хозяйство.	Какъ устроить сел.-хоз. общество
Кѣвецъ и сѣлки.	Какъ вести дѣла кредитнаго т-ва
Какіе бываютъ плуги.	Дешевый кирпичный домъ.
Сорфъ какъ удобрение.	Какъ устроить хорошую печь.
Известъ и мергель.	Выборъ улья.
Такъ устраивать полевые опыты.	Парникъ.
Какъ хозяйствовать въ лѣсу.	Перепрививка негодныхъ плодовыхъ
Культурная овца.	деревьевъ хорошими сортами.
Разведение утокъ и гусей.	Что дѣлать съ урожаемъ сада.
Первоначальная помощь скоту при	Вишневый садъ.
заболѣваніяхъ.	Земляника.
Зачѣмъ выводить новыя сорта сель-	Сохраненіе и заготовка рыбы.
скохозяйственныхъ растений.	Нормовые буряки, морковь, брюква

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА 4 р. 1/2 года 2 р. безъ книгъ. 3 р. разсроч-
съ прилож. 25 книгъ. въ годъ. ка отъ 1 р.
Требуйте подробную иллюстрированную программу.

Адресъ конторы и редак.: Москва, Тверская 48, у Страстного монастыря

ОТКРЫТА ПОДПИСКА

на 1908 г.

на сельскохозяйственный журналъ для крестьянъ

„ХЛѢБОРОБЪ“

издаваемый Харьковскимъ Обществомъ
Сельскаго Хозяйства.

Главная цѣль журнала—популяризація сельско-
хозяйственныхъ знаній въ массахъ населенія. Журналъ
будетъ разчитанъ на интересы и пониманіе крестьянъ
и будетъ выходить книжками въ 32 стр. 2 раза въ
мѣсяцъ съ рисунками и иллюстраціями по слѣдующей
программѣ:

Подписная цѣна: за годъ—1 р. 50 к., за 4
мѣсяца—50 коп., за 1 мѣсяцъ—15 коп. Деньги
можно высылать почтовыми марками.

Адресъ редакцій: Харьковъ, Плетневскій пер., № 2.

Редакторъ агрономъ С. М. Кузнецовъ.

Київ, електрична друкарня К. Н. Милевського і Ко В.-Владимірьска ул., 31.